

מראי מקומות - ראש השנה

יב:

זה פירש גם בתלתן שלענין חדש וישן הרי הוא כשאר ירקות שהולכים אחר לקיטה.

גם התוס' רי"ד הקשה כן על פירוש רש"י, וכתב ליישב את שיטת רש"י, שאף שהמשנה נשנית לענין חיוב מעשרות, אפשר ללמוד מזה לענין חדש וישן בקל וחומה, שאם פירות האילן לענין חיוב מעשרות אין מתחייבים עד השיעור המפורש שם, מכל מקום דיני חדש וישן כבר חלו בשעת חנטה, תלתן ותבואה וזיתים, שחשובים בזה לענין חיוב מעשרות, כל שכן שיש להם חשיבות גם לענין חדש וישן.

וכעין זה פירש הפני יהושע, וכתב, שהסוגיא מוכרחת שתלויים זה בזה, שאף שהמשנה של תלתן מדברת לענין זמן חיוב מעשר, הלא הגמרא הביאה מקור לשליש מ'ועשת התבואה לשלש השנים' שבשביעית.

ה. שיטת הרמב"ם בענין הנ"ל

בדברי הרמב"ם (מעשר שני פ"א ה"ב) מבואר, שהולכים אחר עונת חיוב מעשרות בין לענין קביעות השנה לשנת המעשרות בין לשנת השמיטה. וכתב הפני יהושע שזה כביאור הנ"ל, שעונת המעשרות קובע גם באיזה שנה הוא.

וכתב שמחלוקת רש"י והרמב"ם היא, שלרש"י רק בדגן תירוש ויצהר הולכים אחר עונת המעשרות גם לענין קביעת השנה, אבל להרמב"ם הדין כן בכל האילנות. וביאה שהולכים לשיטתם, שלרש"י שרק מעשר דגן תירוש ויצהר הוא מדאורייתא, כיון שהתורה קבעה שזהו הזמן הקובע למעשרותם, סברא היא שהוא הדין לענין שנת המעשר יהא כן, מה שאין כן שאר אילנות, שמעשר שלהם רק מדרבנן, והם קבעו הזמן, יש לומר שקבעו זמן אחר לקבוע השנה. אבל להרמב"ם הסובר שכל מעשר פירות מן התורה, הזמן שקבעה התורה לענין חיוב מעשר שלו יהא גם הזמן לקביעות באיזה שנה הוא.

והוסיף, שלהרמב"ם מה שנקטו לשון 'חנטה' לענין קביעות השנה, אין זה חנטה כמו שפירשו רוב הראשונים דהיינו יציאת הפרח וכדו'. אלא פירוש 'חנטה' הוא כל אחד כשיעור עונת מעשר שלו. וראה בזה במשנת רבי אהרן (זרעים ס"ב א"ב) שדבר זה הוא מחלוקת בין התוספות לרמב"ם, שלהתוספות עונת המעשרות וחנטה שני דינים הם, ולהרמב"ם הכל אחד, עיין שם. וראה בחידושי רבי אריה לייב (ח"א ס"י ט"ז) בביאור שיטת הרמב"ם.

א. הקישו הכתוב לנחלה מה נחלה אין לה הפסק וכו' כתב הטורי אבן שלכאורה אין זה דמיון גמור, שהרי נחלה אין לה הפסק ממש, ואילו מעשרות יש להם הפסק בשמיטה. אלא שמכל מקום דורשים כן, לפי ש'בנחלתכם' מיותר, ועל כרחק בא לדרוש כן. עוד כתב, שלדעת הסוברים שבזמן שאין שמיטה נוהגת, צריך ליתן מעשרות באותה שנה, מובן. ובערוך לנו כתב שאין כאן קושיא כלל, שהרי בשמיטה הכל הפקו, ומפני זה אין כאן הפסק, שהרי אין שום בעלים על התבואה שיכולים להתחייב כלל, ולכך אין שום דיני מעשר.

ב. ולנדרים מונה שנים עשר חודש מיום ליום

בשולחן ערוך (יו"ד ס"י ר"כ ס"ז) מבואר שאין די במיום ליום, אלא צריך מעת לעת. ובשו"ת רעק"א (מהדו"ק ס"י ק"ב) כתב שדברים התלויים בלשון בני אדם, כנדרים ותקנות הקהל ושכירות וכדו', צריך מעת לעת.

ג. לצעוריה נפשיה קביל עליה והא אצטער ליה

הריטב"א כתב לדון בעומד בכ"ט אלול ונשבע לחבירו שיתן לו כך וכך בשנה זו, האם חייב לשלם לו באותו יום, או שכיון שלא שייך לומר בזה הסברא שלצעוריה נפשיה קביל עליה וכו', אם כן לרבי אלעזר יש לו שנים עשר חודש. ואפילו לרבי מאיר, הסובר שיום אחד בשנה חשוב שנה, מכל מקום כאן שלא אמר 'היום' כדרך בני אדם, יש לומר שאין צריך לפרוע היום. או שמא כיון שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם, אף בזה צריך לפרוע היום, וכתב שראוי להחמיר. [ויש לעיין בכוננתו שבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם, שהלא בזה אנו דנים כיצד אומרים בני אדם בזה. עוד יש לעיין לדעת רבי אלעזר פשוט שאין צריך לפרוע בו ביום, או שכוננתו להסתפק אף בדעת רבי אלעזר].

ד. תנן התם התלתן משתצמח התבואה

והזיתים משיביאו שלישי

פירש רש"י, שאחר שנה שהביאו שלישי בישולם, מתעשרים אם שניה אם שלישית. והריטב"א הביא שרש"י מפרש המשנה לענין חדש וישן, דהיינו האם יכול לעשר משל שנה זו על של שנה אחרת. והקשה הריטב"א (וכן הקשה הטורי אבן), כיצד שייך לומר כן, והלא דין הזיתים ככל האילנות שלענין חדש וישן הולכין אחר חנטה. ולכך פירש המשנה לענין חיוב ופטור מעשר, דהיינו אימתי הוא ראוי לחיוב מעשרות. ולפי